

ІЗ ІСТОРІЇ РОЗГОРТАННЯ СЕПАРАТИСТСЬКОГО РУХУ В КАТАЛОНІЇ

На початку ХХІ століття процеси, які відбуваються у світовій політиці, свідчать про те, що поряд із розвитком новітніх технологій та загальною тенденцією до глобалізації, внаслідок чого, на думку багатьох неоімперіалістів та космополітів, будуть стиратися межі між націями, з кожним разом активніше проявляються прагнення бездержавних етносів до незалежності. Не минули вказані процеси і таку демократичну країну, як Королівство Іспанії [1].

Мета статті – дослідження процесів розгортання сепаратистського руху в Каталонії.

Причини сепаратистських рухів в Каталонії криються глибоко в історії її відносин з Іспанією. Ще в ХVІІ столітті була невдала спроба створити незалежну Каталонську Республіку. До ХVІІІ століття Каталонія мала власні інститути самоврядування та володіла певною автономією. На початку ХХ століття, одразу після початку розпаду імперій на європейському континенті, каталонці почали виступати з вимогою незалежності. Права націоналістична партія Каталонії в 30-х роках ХХ століття зуміла здобути найбільше голосів у регіоні. Це, в свою чергу, призвело до створення Другої Іспанської Республіки та надання Каталонії статусу автономії. Згодом у цей регіон прийшли дуже складні часи у зв'язку з початком громадянської війни в Іспанії та встановленням по її завершенню диктатури іспанського націоналіста Франко. Внаслідок цих подій Каталонія втратила автономію до 1977 року. Лише після смерті диктатора Франко, коли в Іспанії була відновлена монархія, за конституцією Іспанії 1978 року регіони отримали право на самоврядування. Саме тоді Каталонія змогла відновити статус автономії.

Проте далеко не всі каталонці залишились задоволені політикою Мадрида та продовжували вимагати незалежності регіону. В останні роки різко

збільшилася кількість прихильників відновлення суверенітету Каталонії. Це пов'язано, насамперед, з економічною кризою в Європейському Союзі, яка не оминула й іспанську економіку.

Варто зазначити, що кількість прихильників незалежності Каталонії продовжує зростати. Про це свідчать мільйонні демонстрації громадян, що пройшли у 2010-2014 роках. Також у регіоні було проведено декілька неофіційних референдумів щодо незалежності, які не мають легітимності, але сам факт проведення яких свідчить про значущість цього питання для її громадян. У 2010 році жителі Барселони побачили численний мітинг, що був організований у відповідь на рішення Конституційного Суду Іспанії щодо тлумачення певних статей Статуту Автономії Каталонії. Населення Каталонії побачило в такому рішенні Суду намагання Мадрида обмежити свободи. Зокрема, рішенням Суду було обмежено право визнання каталонців як нації, послаблено захист каталонської мови в регіоні, негативним був вплив на питання банкіну, імміграції, фінансування та інших важливих сфер суспільного життя. Головним девізом протесту став вислів: «Ми – нація. Ми вирішуємо».

Настільки крутий виток сепаратизму пояснюється економічною кризою і жорсткою антикризовою політикою Мадрида. В березні 2012 року в Іспанії розпочалася дискусія про політику економії в регіонах, поживавився обмін думками на тему про багаті та бідні провінції. Так, наприклад, у 2009 році Каталонія дала федеральному уряду 19,49% бюджетних надходжень, а у відповідь отримала 14,3% від суми бюджетних витрат. У Каталонії проживає 7,2 млн чоловік (16% населення Іспанії), що забезпечують 19% національного ВВП. Місцеві сепаратисти впевнені, що Каталонія може жити краще без Іспанії.

Водночас Каталонія заявила, що їй потрібна допомога з боку іспанського уряду для створення фонду ліквідності, податкова незалежність, яку мають лише Країна Басків та Наварра [4, с. 123]. Ці заяви були викликані тим, що 20 липня 2012 року, коли країни єврозони узгодили програму фінансової допомоги банкам Іспанії обсягом до 121 млрд. доларів, Валенсія першою заявила, що

потребує державної допомоги. Її уряд наголошував на тому, що економіка Валенсії перебуває в стані рецесії, має місце падіння цін на нерухомість, є випадки банкрутства, зростає дефіцит бюджету, абсолютно не акцентуючи уваги на фактах розкрадання бюджетних коштів високопосадовцями, проявах кумівства та корупції. Далі про необхідність державної допомоги заявила Мурсія. Зрозуміло, що все це обурило каталонців і викликало восени 2012 року активізацію громадського руху за відділення від Іспанії.

В 2012 році відбувся масовий виступ громадян за здобуття незалежності Каталонією. 11 вересня 2012 року в Барселоні на мирний марш з прапорами й гаслами вийшли сотні тисяч громадян (за оцінками, 8% з 7,5 млн населення регіону) [5, с. 20]. Щороку цього дня в Каталонії відзначається Діада – національний день провінції, який знаменує день втрати Каталонією незалежності в 1714 році під час війни за іспанську спадщину. Лідер національного уряду націоналіст Артур Мас публічно підтримав демонстрантів, заявивши, що каталонцям потрібна власна державність [5, с. 20].

25 листопада 2012 року відбулися регіональні вибори до парламенту Каталонії, на яких перемогу отримала націоналістична партія «Конвергенція і союз Каталонії». Після виборів партія «Конвергенція і союз Каталонії» і партія «Ліві республіканці Каталонії» об'єдналися у правлячу коаліцію і проголосили курс на здобуття незалежності Каталонії. В січні 2013 року новий парламент Каталонії проголосував двома третинами голосів парламентаріїв за проведення у 2014 році референдуму щодо відділення від Іспанії. Іспанський уряд у відповідь заявив, що буде через суди блокувати сепаратистські виступи каталонців.

Тенденція до сепаратизму в автономії залишалася дуже сильною й у 2013 року. Так, 11 вересня каталонці вистроїли живий людський ланцюг Via Catalana довжиною в 400 кілометрів, який простягнувся від північного кордону Каталонії з Франції до південного кордону з Валенсією, пройшов по території 86 населених пунктів. Акцію підтримали понад 1 мільйон каталонців. Цікаво, що активісти з громадської організації «Каталонська національна асамблея»

(КНА) в інтерв'ю для німецького часопису «Deutsche Welle» заявили, що ідею масової акції вони запозичили у громадян Прибалтики, коли в 1989 році естонці, латиші та литовці, вимагаючи незалежності від СРСР, вишукувались у живий ланцюг під назвою «Балтійський шлях» [4, с. 124]. Між іншим, сепаратисти із КНА виношують ідею створення суверенітету Каталонії не тільки в межах її сучасних кордонів, а прагнуть до утворення нової «великої Каталонії», до складу якої увійде не тільки територія сучасної Каталонії та «історично пов'язані з нею території Валенсії, Арагона, Балеарських островів», а також прикордонні території Італії та Франції [6, с. 5]. Без сумніву, це занадто фантастичні забаганки сепаратистів з КНА.

Після серйозних протестів у 2010-2013 роках каталонці домоглися дуже важливого для себе рішення – на 9 листопада 2014 року був запланований референдум щодо самовизначення регіону. В референдумі – всього два питання: «Чи ви хочете, щоб Каталонія стала державою?» та «У випадку позитивної відповіді на перше питання – чи ви хочете, щоб Каталонська держава стала незалежною?». Як показували тодішні соціопитування, близько 55% населення підтримує незалежність своєї території, 22% не підтримує, 15% – ще не визначились, а решта не дала відповідь.

Звичайно, перед новоствореною країною можуть постати дуже важливі питання, насамперед, це фінансові. Чи зможе Каталонія, яка вже століттями є частиною Іспанії, себе утримувати? Думаємо, що так, бо вона виробляє п'яту частину продукції Іспанії, має ВВП на особу 27,05 тис. євро проти 23,1 тис. євро по країні, населення – 7,5 млн. Ще одна проблема для каталонців пов'язана з членством в Європейському Союзі. Адже Каталонія неодноразово наголошувала, що, отримавши незалежність, вони планують залишитися у складі ЄС. Декілька років тому лідер регіонального уряду А. Мас звернувся до ЄС за «дорожньою картою» виходу Каталонії із складу Іспанії і входження її до Євросоюзу. Чинovníки ЄС пояснили, що відділення Каталонії від Іспанії буде означати автоматичний вихід її із складу Об'єднаної Європи. Вступити ж у

якості нового члена для ЄС майже неможливо, тому що для цього потрібна згода всіх країн-членів Євросоюзу, зокрема й Іспанії.

Комісар ЄС з питань конкуренції підтвердив, що відділення Каталонії від Іспанії означатиме вихід нинішньої Каталонської автономної області з Євросоюзу. Журналісти перераховують наслідки «розлуки» автономії з Євросоюзом:

1. Каталонці закриють собі вхід на ринок 28 країн-членів ЄС. Мало того, ЄС може накласти обмеження на ввезення каталонських товарів.
2. Можуть бути введені мита на ввезення каталонських товарів до країн ЄС, що знизить їх конкурентоспроможність. Незалежна Каталонія перестане бути частиною СОТ, а переговори з цією організацією триватимуть щонайменше 5-10 років.
3. Різде зниження ВВП. Так званий «ефект кордону» викличе зниження товарообігу. Цей ефект на пару з новими митами обрушить ВВП Каталонії на 25%.
4. Використання євро як валюти стане для Каталонії тягарем. У незалежній Каталонії з «чужою» валютою не буде інструментів монетарної політики для боротьби з фінансовими кризами.
5. Громадяни незалежної Каталонії позбудуться прав на роботу в будь-якій країні ЄС.
6. Будуть відсутні гарантії банківських вкладів (за загальною нормою в ЄС вони поширюється на вклади до 100 тис. євро).
7. Євросоюз припинить виділяти кошти на розвиток економіки Каталонії.
8. Утрата консульського захисту для громадян на території ЄС.
9. Вихід із системи єврозони, що забезпечує допомогу державам-боржникам.
10. Втрата права голосувати на муніципальних виборах в інших країнах ЄС.
11. Втрата особливих прав туристів на території ЄС.

12. Ліквідація доступу каталонців до навчальних і освітніх програм, наприклад, до програми «Erasmus».

13. Припинення доступу до фінансової підтримки малого та середнього бізнесу.

14. Втрата рівноправності каталонців як покупців і банківських вкладників (сьогодні ЄС гарантує громадянам своїх країн право платити за товари та послуги таку ж ціну, яку платять місцеві жителі).

15. Закриття доступу до вищих інстанцій ЄС (наприклад, не можна буде поскаржитися до Європарламенту) [3].

Поділяємо думку, висловлену експертами «The Economist», що, здобувши незалежність, Каталонія, з одного боку, буде мати більше бюджетних надходжень, але, з іншого – важчий борговий тягар [9].

В основі каталонського сепаратизму і націоналізму лежать й історичні події, відмінність мови, культури та традицій, так і іспанський націоналізм.

У вирішенні складного питання цього регіону важливим лишається те, що Іспанія не вдалася до силового сценарію придушення кризи та попередила можливі конфлікти. Те, що питання з референдумом щодо самовизначення було відкладене на певний час, виявилось мудрим рішенням. Ситуація в Іспанії, що йшла на переговори та компроміси з Каталонією, нічим не нагадує процеси, що відбуваються в Україні. Те, через що змушені сьогодні проходити східні регіони України, так само, як і агресія Росії проти України, зовсім не схожі на взаємовідносини Іспанії та Каталонії. Як показує історія сепаратистських рухів, будь-яку критичну ситуацію варто вирішувати лише шляхом переговорів, важливі рішення повинні відкладатися на той час, коли проблему буде багатогранно проаналізовано [2].

Сепаратистські настрої й сьогодні поширені серед каталонців. Так, 11 вересня 2014 року прибічники незалежності Каталонії влаштували рекордний за масштабами Європи «флешмоб». На центральних вулицях Барселони 1,8 млн чоловік утворили 11-кілометрову літеру «V», розфарбовану в кольори каталонського прапора. Учасників тримали плакати з написами «Каталонія –

це не Іспанія». Через декілька днів регіональний парламент Каталонії прийняв закон про консультації, який дозволив провести «опитування» громадян щодо незалежності регіону. Проте ще в квітні 2014 року іспанський уряд і парламент прийняли рішення про заборону референдуму в Каталонії. Це питання розглядав й Конституційний суд Іспанії. Його вердикт – тільки Мадрид може призначати референдуми в регіонах. Суд заявив, що Каталонія не є самостійним політичним і юридичним суб'єктом, визнав недійсною декларацію про незалежність Каталонії, прийняту в січні 2013 року. Водночас суд підтвердив право каталонців на самовизначення, якщо воно не суперечить Конституції Іспанії [7, с. 5].

9 листопада 2014 року в Каталонії відбулося опитування, під час якого громадяни висловили позицію з приводу майбутнього регіону. Під час опитування більшість мешканців Каталонії підтримала ідею відокремлення від Іспанії і проголошення незалежності. За результатами обробки понад 88% бюлетенів вихід Каталонії зі складу держави підтримали 80,72% учасників опитування. Крім цього, понад 10% підтримали створення держави, але виступили проти її незалежності. Тільки 4,55% каталонців висловились категорично проти відділення від Іспанії.

В опитуванні взяло участь близько 2,25 млн осіб. Раніше глава регіону Артур Мас заявив про те, що проведення голосування з приводу незалежності Каталонії є успіхом і показником демократії [8].

Отже, каталонська проблема існує і сама собою нікуди не дінеться. Партія А.Маса прагне незалежності, але до своєї мети повинна рухатись поступово, не поспішаючи, долаючи одну за одною перепони на своєму шляху. Тим більше, що соціальною основою його партії є середній клас, який не готовий до відкритого протиборства між державою і регіоном. Каталонські політики повинні чи знайти компроміс з питання проведення референдуму з іспанським урядом та парламентом, чи взяти паузу в переговорах, яка приведе до зниження активності прибічників відділення Каталонії від Іспанії. Розвиток ситуації цілком буде залежним від волі та наполегливості каталонців.

Література

1. Вовк І. Каталонія: Сепаратизм, чи боротьба за право на свободу? [Електронний ресурс] – Режим доступу:
<http://teroryst88.livejournal.com/10466.html>
2. Чивокуня О. Каталонія : незалежності не буде [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://soldierweapons.ru/ua/geopolitika/751-.html>
3. Велла-Стасів Ю. Сепаратизм в країнах Європи: Каталонія [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://sa-khr.uol.ua/ukr/text/8645370/separatizm-v-krayinah-evropi-kataloniya/>
4. Карасевич А. О., Лисенко Л. Г. Прояви сепаратизму в Каталонії як чинник змін в Іспанії / А. О. Карасевич, Л. Г. Лисенко. – Актуальні проблеми соціально-гуманітарних наук: матер. III Всеукр. наук. конф. з міжнар. участю (м. Дніпропетровськ, 20 грудня 2013 р.): у 5-х частинах. – Ч. 4. – Д.: ТОВ «Інновація», 2013. – С. 122-126.
5. Незалежна Каталонія: скандал через гроші й суверенітет / The Economist Newspaper Limited // Український тиждень 2012. – №39. – С. 20.
6. Загоруйко Ю. Каталонія жадає незалежності / Юлія Загоруйко. // Зеркало недели. – 2013. – 21 сентября. – С. 5.
7. Коваль А. Каталонія готує свій вихід / А.Коваль // Зеркало недели. – 2014. – 27 сентября. – С. 5.
8. В Каталонії учасники опитування висловилися за незалежність регіону [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://vestiua.com/ua/news/20141110/59960.html>
9. Каталонські кривдники: Навіть якщо привид сепаратизму – небажаний гість, Іспанії будь що потрібно змінюватися / The Economist Newspaper Limited // Український тиждень. – 2012. – № 48. – С. 46.